

Centar za mirovne studije
(Kuća ljudskih prava), Selska cesta
112a,
10000 Zagreb,
Hrvatska,
tel./fax +385-1-4820094,
cms@cms.hr, www.cms.hr

Prijedlog tema za raspravu Vijeća za nacionalnu sigurnost

Uvod

Ovaj *policy brief* nastao je temeljem najave sazivanja sjednice Vijeća za nacionalnu sigurnost povodom informacija o zapošljavanju osoba u Sigurnosno-obavještajnoj agenciji bez sigurnosne provjere kao i korištenja SOA-e za izbjegavanje zakonskih procedura i kriterija pri zapošljavanju u državnoj službi, tj korištenja SOA-e kao odskočne daske za zapošljavanje u državnoj upravi.

Cilj ovog *policy briefa* je upozoriti mjerodavne donositelje odluka okupljenih u Vijeću za nacionalnu sigurnost da ovom problemu ne pristupaju partikularno, već da probleme nepravilnosti rada unutar agencije kao i politizaciju agencije pogledaju kroz pitanja vezana uz transparentnost rada SOA-e, kao i drugih institucija unutar sigurnosno-obavještajnog sustava. Iako je u potpunosti jasno da institucije sigurnosno-obavještajnog sustava (SOS) moraju imati osiguran širok prostor tajnosti svog rada, taj prostor mora biti uravnotežen sa značajnim nadzorom sustava. Čitav niz afera koji su proteklih godina potresali ovaj sustav ukazuje na to da trenutni nadzor nije dovoljan te da je potrebno unaprijediti transparentnost rada sustava.

U ovom *policy briefu* predlažemo niz mjera koje se relativno lako mogu implementirati nad sustavom na način da nimalo ne ugroze njegovu učinkovitost, a istovremeno pojačavaju nadzor sustava.

Project “Public interest—not saleable” / Projekt “Javni interes—nije na prodaju”

Ovaj materijal nastao je uz financijsku podršku Europske unije, u okviru projekta „Javni interes – nije na prodaju!“, koji se provodi u sklopu programa IPA 2010 Potpora naporima organizacija civilnog društva za praćenje i promicanje transparentnosti, učinkovitosti, odgovornosti i uključivosti javne uprave u borbi protiv korupcije. Za sadržaj je isključivo odgovoran Centar za mirovne studije i ne može se smatrati službenim stavom Europske unije. Stajališta izražena u ovoj publikaciji ne odražavaju nužno stajalište Ureda Vlade Republike Hrvatske za udruge.

Autori:

Gordan Bosanac radi kao glavni analitičar CMS-a na temama vezane uz ljudsku sigurnost i predaje kolegij “Ljudska sigurnost” na Mirovnim studijima u Zagrebu.

Matija Putak je mlađi istraživač u CMS-u koji radi na temama vezanim uz transparentnost sigurnosnog sektora.

Transparentnost proračuna sigurnosno-obavještajnih agencija

Govoreći o proračunskim stavkama, hrvatska SOA i druge institucije unutar sigurnosno-obavještajnog sustava RH (Ured Vijeća za nacionalnu sigurnost - UVNS, Operativno tehnički centar - OTC, Zavod za sigurnost informacijskih sustava – ZSIS) u proračunu za 2014. godinu zastupljene su samo u jednoj stavci tj. prikazani su samo ukupni proračunski iznosi.

Financira Sufinancira
Europska Vlada Republika
unija Hrvatske
 Ured za udruge

Da ovdje ima mjesta za napredak dokazuju podaci o sigurnosno –obavještajnom sektoru u regiji. Npr. srpska obavještajna agencija BIA u proračunu za 2014. osim generalnog iznosa ima objavljene i određene stavke poput iznosa koji se troši na plaće zaposlenika i sl. Makedonska obavještajna agencija AR također ima javan proračun sa određenim stavkama. Posebno je kritična situacija sa Vojnom sigurnosno -obavještajnom agencijom koja uopće nije vidljiva u proračunu RH, već je njen proračun (dez) integriran unutar proračunskih stavki MORH-a.

Ovako kumulativno postavljene proračunske linije ne daju ama baš nikakvu sliku oko trošenja proračuna institucija iz sigurnosno-obavještajnog sustava i ulijevaju nepovjerenje građana u trošenje javnog novca. Iako su institucije iz dijela SOS-a podložne unutarnjem, parlamentarnom i revizijskom nadzoru, vjerujemo kako bi veća transparentnost proračuna doprinjela i većoj transparentnosti rada agencija. Istovremeno, ne vidimo niti jedan razlog da bi objava barem dijela proračunskih stavki na bilo koji način ugrozila rad tih institucija, za što su dokazi druge agencije koje objavljuju javno vrlo detaljan proračun.

Zbog toga predlažemo da se u idućoj proračunskoj godini krene sa:

- objavom kumulativnih proračunskih stavki institucija sigurnosno-obavještajnog sustava (kumulativni iznosi za zaposlenike, materijalne troškove i sl.)
- objedinjavanjem i objavom kumulativnih proračunskih stavki VSOA-e

Veća transparentnost politike zapošljavanja u sigurnosno-obavještajnom sustavu

Netransparentno zapošljavanje u SOA-i nedavno je izašlo u javnost te je upravo ta tema povod sazivanja sjednice Vijeća za nacionalnu sigurnosti. Republika Srbija pruža dobar primjer; srpska Vojno – obavještajna agencija VOA natječaje objavljuje javno (npr. za radna mjesta referenta, programera i sl.) te smatramo da bi se neki natječaji i u hrvatskom sigurnosnom sektoru mogli objavljivati javno. Ono što ne bi trebalo objaviti je konačno ime osobe koja je dobila posao ali svakako treba napraviti analizu onih radnih mjesta za koje je moguće raspisivati javni natječaj. Napomenimo samo da hrvatska VSOA nema čak ni službenu internet stranicu, a također se ne spominje ni u proračunu.

Također bi bilo poželjno da se objave informacije o strukturi zaposlenih u sigurnosnom sektoru. Ukoliko sam broj zaposlenih mora biti klasificiran struktura zaposlenika mogla bi se objaviti. Po ovom pitanju crnogorska ANB je objavila tri jednostavna grafikona koja prikazuju strukturu po kriterijima obrazovanja, starosti i spola.

Kako bi se unaprijedila transparentnost zapošljavanja u SOS-u potrebno je:

- početi objavljivati natječaje za dio radnih mjesta (na taj način zasigurno će se povećati i kvaliteta zaposlenika)
- pojačati parlamentarni i stručni nadzor nad postupcima zapošljavanja

Veća transparentnost politike javnih nabava u sigurnosno obavještajnom sektoru

Treći dio koji smatramo bitnim su postupci javne nabave. Naime, podaci vezani za javnu nabavu nisu dostupni široj javnosti te su općenito izuzeti iz Zakona o javnoj nabavi sukladno čl. 11., st. 3., točka 5 koji govori da su **svi ugovori** za potrebe tijela sigurnosno-obavještajnog sustava izuzeti iz primjene Zakona o javnoj nabavi.

Ovakvo disproporcionalno izuzeće ne može se ni na koji način opravdati mogućim sigurnosnim rizicima te apeliramo da:

nabave za potrebe sigurnosno – obavještajnog sustava budu u istom rangu kao i nabave za MORH i MUP te da se dodatno reguliraju Uredbom o javnoj nabavi za potrebe obrane i sigurnosti.

Unaprijeđenje građanskog nadzora nad sigurnosno obavještajnim sustavom

Opće je poznato kako je RH već i međunarodno prepoznata sa inovativnim modelom građanskog nadzora nad dijelom SOS-a kroz rad Vijeća za građanski nadzor sigurnosno-obavještajnih agencija. Rad Vijeća pokazao se uspješnim te je u slučajevima u kojima je ono donijelo zaključak oko nezakonitosti rada agencije ili pak povredama ljudskih prava građana uvijek dolazilo do unaprijeđenja čitavog sustava. Upravo ta iskustva nama govore kako rad Vijeća treba unaprijediti kako bi ono bilo što učinkovitije u provođenju nadzora i kako bi se vratilo povjerenje građana u rad agencija i drugih institucija SOS-a. Dodatno, građanski nadzor ulijeva povjerenje građana u procese depolitizacije SOS-a što je neophodno zbog učestalih javnih optužbi o politizaciji čitavog sustava od stranaka na vlasti.

Zato predlažemo da se rad Vijeća unaprijedi na sljedeće načine:

- da se odobri nesmetan i nenajavljen posjet članova Vijeća OTC-u
- članovi Vijeća mogu samoinicijativno provoditi istrage, a ne nužno samo povodom predstavki građana
- treba omogućiti komunikaciju članova Vijeća sa javnosti bez traženja odobrenja matičnog Odbora za unutarnju politiku i nacionalnu sigurnost
- da se kvalitetnije definiraju kriteriji za članove Vijeća među kojima ključni kriterij mora biti upoznatost sa zaštitom ljudskih prava (jer time se Vijeće primarno bavi)
- otvoriti saborski Odbor za unutarnju politiku i nacionalnu sigurnost za vanjske članove
- krenuti sa reformom građanskog nadzora tako da se ustroji novo jedinstveno Vijeće za građanski nadzor nad primjenom mjera kojima se privremeno ograničavaju određena ustavna prava građana

Unaprijeđenje odnosa sa javnošću sigurnosno-obavještajnog sustava

Trenutno čak dvije institucije iz sigurnosno-obavještajnog sustava: VSOA i OTC nemaju svoje internetske stranice što bi trebao biti minimum otvorenosti institucija prema javnosti. Jednako tako, gotovo je nevjerojatno da npr. građani ne mogu izravno nazvati SOA-u, već prvo ostavljaju poruku na telefonskoj sekretarici i onda im se uzvraća poziv. Ova razina komunikacije ispod je svakog minimuma transparentnosti u suvremenom društvu. Potpuno je nejasno kako komunikacija s institucijama SOS-a može ugroziti njihov rad. Pohvalno je da je SOA krenula u svojevršno širenje komunikacije s pojedinim društvenim skupinama (studenti, OCD-i), ali u ovom području ima još dovoljno prostora za unaprijeđenje.

Posebno je zabrinjavajuće da se ove institucije gotovo nikada nisu mogle u javnosti samostalno očitovati o pojedinim pitanjima već su pod stalnom "paskom" Ureda Vijeća za nacionalnu sigurnost. Takva nezahvalna pozicija dovodi do učestale politizacije sustava.

Zbog svega navedenog predlažemo da:

- sve institucije SOS-a imaju internet stranice sa temeljnim informacijama
- sve institucije SOS-a imaju svoje glasnogovornike
- se dozvoli institucijama SOS-a direktna komunikacija sa javnosti (u okviru nadležnosti njihova rada)
- SOA reformira način zaprimanja pitanja od strane građana

Za provedbu navedenih mjera nisu potrebna značajnija financijska sredstva, već je primarno potrebna politička volja donositelja odluka. Nadamo se da će ove preporuke i obrazloženja biti povod Vijeću za nacionalnu sigurnost da donese jasne i učinkovite mjere reforme SOS-a kako bi se isti unaprijedio, pojačao svoje povjerenje prema građanima i postao transparentijim u granicama u kojima je to moguće poštivajući načelo proporcionalnosti, javnog interesa i zaštite nacionalne sigurnosti. U ovome trenutku ta načela nisu pravedno provedena.

O Centru za mirovne studije (CMS)

Centar za mirovne studije nevladina je organizacija iz Zagreba osnovana 1997. godine, te između ostalog radi na promociji i razvoju javnih politika vezanih uz koncept ljudske sigurnosti. Ljudska sigurnost proizlazi iz potreba svakog pojedinca i vezana je uz prepoznavanje potreba svih ljudi koji obitavaju na teritoriju pojedine zemlje. Držimo kako je dosadašnje razvijanje politika iz koncepta nacionalne sigurnosti doprinijelo povredama ljudskih prava i promociji nasilja, budući da se „interesi države“ stavljaju ispred ljudskog života. U sklopu ovog programa posebno se bavimo javnim politikama vezanim za rad policije, sigurnosno-obavještajnih službi i vojske. Naš fokus je usmjeren na nadgledanje navedenih institucija po pitanju povreda ljudskih prava i transparentnosti njihovog rada. Kroz naše monitoring i zagovaračke aktivnosti želimo raditi na transformaciji ovih institucija za koje želimo da postanu transparentne, u službi građana i koje ne krše ljudska prava niti promoviraju nasilje.

Kontakt

Centar za mirovne studije
Selska cesta 112a
Zagreb

tel: 01/4820094
mail: gordan.bosanac@cms.hr
matija.putak@cms.hr

O projektu “Public interest –not saleable (PINS)”

PINS je prvi projekt civilnog društva vezan za obrambeno-sigurnosni sektor financiran od Europske unije. Navedeni projekt je namijenjen praćenju mogućih koruptivnih rizika u obrambeno – sigurnosnom području Republike Hrvatske.

Glavna ideja projekta je jačanje kapaciteta nevladinih organizacija, pomaganje medijima, građanima, te parlamentarnim tijelima i akademskoj zajednici u izvještavanju, praćenju i detektiranju mogućih koruptivnih procesa kao i jačanje sudjelovanja u formiranju i donošenju odluka od javnog interesa.

Project “Public interest—not saleable” / Projekt “Javni interes—nije na prodaju”

Ovaj materijal nastao je uz financijsku podršku Europske unije, u okviru projekta „Javni interes – nije na prodaju!“, koji se provodi u sklopu programa IPA 2010 Potpora naporima organizacija civilnog društva za praćenje i promicanje transparentnosti, učinkovitosti, odgovornosti i uključivosti javne uprave u borbi protiv korupcije. Za sadržaj je isključivo odgovoran Centar za mirovne studije i ne može se smatrati službenim stavom Europske unije. Stajališta izražena u ovoj publikaciji ne odražavaju nužno stajalište Ureda Vlade Republike Hrvatske za udruge.

Financira
Europska
Unija

Sufinancira
Vlada Republike
Hrvatske
Ured za udruge